

9. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 632-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/632-2016-%D1%80>

10. Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементції деяких актів законодавства ЄС : розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 164-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-%D1%80>

11. Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 615-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/615-2016-%D1%80>

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності : проект Закону України від 23 січня 2017 р. № 5699 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=60982

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних позначень : проект Закону України від 3 лютого 2017 р. № 6023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=61052

Кадетова О. В. Застосування людиноцентристських засад у процесі гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності з європейськими стандартами

У статті розглядаються шляхи гармонізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу. Наголошується, що людиноцентризм лежить в основі європейської правової доктрини при формуванні сучасних уніфікованих підходів щодо регулювання сфери інтелектуальної власності. Акцентується увага на напрямках реформування сфери інтелектуальної власності, зокрема стосовно об'єктів права промислової власності.

Ключові слова: гармонізація законодавства, законодавство Європейського Союзу, людиноцентризм, права інтелектуальної власності.

Кадетова Е. В. Применение человекоцентристских основ в процессе гармонизации законодательства в сфере интеллектуальной собственности с европейскими стандартами

В статье рассматриваются пути гармонизации национального законодательства в сфере интеллектуальной собственности с законодательством Европейского Союза. Подчеркивается, что человекоцентризм лежит в основе европейской правовой доктрины при формировании современных унифицированных подходов по регулированию сферы интеллектуальной собственности. Акцентируется внимание на направлениях реформирования сферы интеллектуальной собственности, в частности относительно объектов права промышленной собственности.

Ключевые слова: гармонизация законодательства, законодательство Европейского Союза, человекоцентризм, права интеллектуальной собственности.

Kadetova O. Application of human centered principles in the process of harmonization of legislation in the field of intellectual property with European standards

In the article the author considers ways of harmonization of national legislation in the field of intellectual property with EU legislation. Emphasizes that human centrisism lies at the heart of European legal doctrine in the formation of modern unified approaches to regulating the domain of intellectual property. It focuses on the areas of intellectual property reform, in particular regarding the objects of industrial property rights.

Key words: harmonization of legislation, European Union legislation, human centering, intellectual property rights.

УДК 347.77

*Валентина Анатоліївна Кирилюк,
начальник кафедри пенітенціарної діяльності
Інституту кримінально-виконавчої служби,
кандидат юридичних наук*

*Оксана Степанівна Стеблінська,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та кримінології
Інституту кримінально-виконавчої служби,
кандидат юридичних наук, доцент*

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ
У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

Захист прав людини є однією з основ демократії, а захист прав засуджених осіб є підґрунтям для здійснення демократичної карної політики.

Протягом багатьох десятиліть людство працює над тим, щоб засуджені зберігали свої права як члени суспільства, а також набували певних специфічних прав. З цією метою була прийнята низка законодавчих міжнародних правових актів, які мають міждержавний характер. Вони стабільні, на них не розповсюджується дія соціальної кон'юнктури, яка віддзеркалює політичні, ідеологічні, економічні, релігійні, історичні та кримінологічні фактори [1].

Стан дотримання прав людини в місцях позбавлення волі є одним із критеріїв, за яким світова спільнота оцінює рівень розвитку демократії в державі. Досвід провідних демократичних країн світу свідчить про важливість та необхідність контролю за діяльністю системи виконання кримінальних покарань із боку громадянського суспільства, оскільки в цій сфері суспільних відносин існує ризик порушення прав людини.

Значний внесок у дослідження забезпечення прав людини в пенітенціарних установах і вирішення зазначених питань зробили І. Богатирьов, О. Джужа, Н. Карпачова, О. Колб, А. Колодій, В. Лутковська, В. Маляренко, Б. Пошва, М. Рабінович, А. Степанюк, І. Яковець та ін. Праці вказаних авторів мають суттєве наукове і практичне значення.

Метою статті є визначення стану дотримання прав людини в діяльності органів та установ виконання покарань на основі імплементованих міжнародних стандартів забезпечення прав засуджених.

Міжнародно-правові акти закріплюють основні стандарти та є еталоном гарантій прав і свобод громадян. Визнання міжнародно-правових актів, ратифікація і реалізація їхніх положень у національному законодавстві є одним із обов'язків, взятих на себе Україною перед міжнародним співтовариством. У результаті міжнародного співробітництва у сфері забезпечення прав людини в системі виконання покарань розробляються і приймаються положення, які в сучасній пенітенціарній теорії іменуються міжнародними стандартами поведження із засудженими.

Перелік основних міжнародних нормативно-правових актів, узгоджених міжнародною спільнотою, стосовно осіб, що відбувають покарання за вироком суду, нараховує понад 30 найменувань.

Їх підґрунтям є Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Декларація про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання 1975 р., Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання 1975 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (з протоколами), Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню і покаранню (набула чинності у 1989 р.), Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими 1955 р. (не мають обов'язкового статусу в міжнародному праві), Звід принципів захисту всіх осіб, затриманих чи ув'язнених у будь-якій формі 1988 р., Європейські пенітенціарні правила 1973 р., Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку 1979 р., Принципи медичної етики 1982 р., Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), які стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх 1985 р. (Пекінські правила), Мінімальні стандартні правила поведження з засудженими 2015 р. (Правила Мандели).

Кроком до утвердження міжнародних стандартів поведження із засудженими стало прийняття Закону України від 8 квітня 2014 р. «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів», де обумовлено стратегію і тактику державної політики щодо реформування органів та установ виконання покарань згідно з міжнародними стандартами.

З метою відображення норм світової спільноти у національному законодавстві 8 листопада 2012 р. Указом Президента України була схвалена Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, в якій чітко наголошено на невідповідності умов тримання засуджених та осіб, узятих під варту, нормам національного законодавства та європейським стандартам. Це неодноразово зазначалося у доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також у доповідях авторитетних міжнародних інституцій – Комітету ООН проти катувань, Комітету ООН з прав людини, Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню (далі – ЄКПТ). Різні аспекти тримання під вартою були негативно оцінені Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) у рішеннях у справах проти України.

Міжнародні норми багато уваги приділяють організації побуту засуджених, визначаючи ті мінімальні потреби, які повинна забезпечувати держава при триманні засуджених в умовах ізоляції. Аналізуючи міжнародно-правові норми, можна зробити висновок, що процес забезпечення фізичної ізоляції має ґрунтуватися на таких принципах: небажаність одиночного утримання засудженого, а також забезпечення роздільного тримання різних категорій засуджених [2, с. 175].

У 2003 р. в Україні був прийнятий новий Кримінально-виконавчий кодекс, який покликаний врегулювати існуючі кримінально-виконавчі правовідносини. Крім того, нормативний акт повинен надати правовідносинам нового імпульсу, оскільки фактичний стан справ у сфері діяльності з виконання і відбування кримінальних покарань і взяті Україною на себе зобов'язання за чисельними міжнародними договорами вимагали цього.

Кодекс, а слідом за ним і ціла низка інших законів та підзаконних нормативних актів були прийняті.

На цей час, коли вже склалася певна правозастосовна практика та досвід регулювання і використання вказаних нормативних актів, можна з упевненістю констатувати – нові нормативно-правові акти в сфері виконання кримінальних покарань виявилися неефективними, суперечливими та такими, що не відповідають вимогам міжнародних стандартів поведження із засудженими й актам із запобігання катуванням і фактично не виконали сподівань, які покладалися на них [3].

Про це часто згадується і в повідомленнях Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини В. Лутковської, яка звертає увагу на невідповідність українських установ виконання покарань оголошеній реформі пенітенціарної системи. За її словами, до системних порушень прав ув'язнених можна віднести порушення в системі централізованих поставок продуктів харчування (а також їхню якість і утримання коштів із заробітку засуджених за оплату харчування), неналежне медичне і матеріально-побутове забезпечення, порушення у сфері застосування фізичної сили, спеціальних засобів та дисциплінарних стягнень, нелюдське або грубе ставлення з боку окремих працівників установ, неможливість отримання правової допомоги у зв'язку з недостатньою інформованістю засуджених про свої права тощо.

Крім того, за результатами візитів до вказаних закладів моніторингові групи Національного превентивного механізму дійшли висновку, що незважаючи на те, що 7–8 жовтня 2016 р. набрали чинності зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України, які спрямовані на гуманізацію порядку та умов виконання покарань, керівництво установ традиційно очікує «вказівок зверху» для їх практичного впровадження [4].

Крім того, Уповноважена різко розкритикувала ухвалений 21 грудня 2016 р. Верховною Радою України Закон України «Про Вищу раду правосуддя», одночасно включивши до нього положення, які жодним чином не стосуються Вищої ради правосуддя.

Цими нормами Державній кримінально-виконавчій службі України (далі – ДКВСУ) надано повноваження здійснювати досудове розслідування всіх злочинів, «вчинених на території або в приміщеннях ДКВСУ».

Відтепер усі випадки зловживань, зокрема, катувань, вчинених персоналом ДКВСУ, розслідуватимуться слідчими з числа її персоналу. Це суперечить принципам належного розслідування, закладеним у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та сформульованим ЄСПЛ та ЄКПТ: незалежність, безсторонність, ретельність, негайність, компетентність, підконтрольність. Очевидно, що про незалежність і безсторонність у зв'язку зі створенням слідчих повноважень у ДКВСУ не йдеться взагалі.

Крім того, визначення виняткової підслідності ДКВСУ щодо всіх злочинів, вчинених на її території або у її приміщеннях, створює невизначеність щодо розмежування підслідності ДКВСУ та інших суб'єктів досудового розслідування.

До того ж зазначені зміни були внесені без дотримання встановленої законом процедури. Була порушена ч. 1 ст. 116 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» (правики стосувалися тих положень Закону, в які під час першого читання зміни не вносилися взагалі). Ці положення не обговорювалися у профільному парламентському комітеті з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Більше того, вони були ініційовані через народних депутатів Міністерством юстиції України, що дало змогу оминати погоджувальну процедуру подання урядового законопроекту.

На думку В. Лутковської, надання слідчих повноважень ДКВСУ – це порушення фундаментальних принципів справедливої та ефективної процедури розслідування, відповідно до якої ніхто не може бути суддею у власній справі. Такі зміни призведуть лише до поглиблення проблеми неефективного розслідування у справах про катування та інші зловживання у місцях несвободи, яка і так є системною за визнанням багатьох міжнародних органів [5].

Отже, існує реальна потреба у виявленні проблемних моментів, їх формулюванні та докладанні зусиль щодо усунення тих нормативних і практичних інститутів, які роблять кримінально-виконавчі правовідносини середньовічним атавізмом і сферою, де нелюдське поведження, катування, рабство та позбавлення осіб елементарних прав і гідності мають благодатне підґрунтя.

Варто окреслити деякі напрями діяльності, які слід впроваджувати на сучасному етапі для забезпечення прав людини з боку працівників органів та установ виконання покарань:

– продовжувати прийняття і впровадження у національне законодавство міжнародно-правових норм, що закріплюють права і свободи людини;

– підвищити якість професійного добору кадрів; проводити підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників органів та установ виконання покарань, для оволодіння відповідними міжнародно-правовими інструментами та вивчення проблематики, присвяченої дотриманню прав лю-

дини на прикладі рішень ЄСПЛ проти України щодо скарг громадян на незаконні дії або бездіяльність працівників ДКВСУ, а також рішень стосовно інших держав про порушення прав громадян з боку працівників органів та установ виконання покарань;

– вивчати матеріали інспектувань України Комітетом проти тортур Ради Європи, діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та виявлені ним факти порушень прав та свобод громадян працівниками органів та установ виконання покарань, зусилля громадських правозахисних організацій з моніторингу діяльності органів ДКВСУ у сфері дотримання прав людини та запобігання тортурам, а також конкретні випадки зловживань працівниками органів та установ виконання покарань службовим становищем чи заподіяння катувань, причини та правові наслідки таких порушень;

– не допускати випадків нехтування законними правами засуджених, приниження, фізичного побиття, залякування тощо;

– вдосконалювати компетентність, форми та методи діяльності в цій галузі;

– розробити та прийняти комплексний кодифікований правовий акт – Кодекс прав і свобод людини, в якому визначити принципи діяльності державних органів, зокрема й органів та установ виконання покарань, щодо забезпечення прав і свобод людини, процедуру їх забезпечення і порядок відновлення;

– викоринити практику розгляду заяв на неправомірні дії працівників органів та установ виконання покарань тим самим підрозділом або працівником, на дії якого була подана скарга;

– розробити та затвердити Положення про проведення громадських розслідувань за фактами порушення прав людини з боку працівників органів та установ виконання покарань.

Таким чином, міжнародні стандарти поведінки із засудженими не дають визначення досліджуваному поняттю, залишаючи державі право за собою наповнювати його тим переліком правообмежень, які вона вважає за доцільне. Водночас міжнародні нормативно-правові акти встановлюють межі правообмежень, які становлять і становлятимуть поняття ізоляції засудженого [2, с. 179].

Діяльність органів та установ виконання покарань не повною мірою відповідає сучасним вимогам щодо забезпечення прав і свобод людини, реалізації на практиці конституційних приписів про права громадян, а також міжнародних стандартів прав людини. Для того щоб відповідна діяльність була більш результативною та ефективною, потрібно детально регламентувати її за допомогою аналізу міжнародно-правових актів, у яких закріплені основні міжнародні стандарти захисту прав людини в діяльності органів та установ виконання покарань, шляхом імплементації відповідних норм в українське законодавство, переймати міжнародний досвід та застосовувати його на практиці.

Використані джерела

1. *Богатирьов І. Г.* Кримінально-виконавче право / І. Г. Богатирьов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15950210/pravo/kriminalno-vikonavche_pravo_konteksti_mizhnarodnih_pravovih_aktiv#806

2. *Рябих Н. В.* Міжнародно-правові стандарти у галузі захисту прав осіб, засуджених до позбавлення волі / Н. В. Рябих // Форум права. – 2016. – № 2. – С. 175–179.

3. *Проблеми кримінально-виконавчої системи України щодо прав засуджених* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrprison.org.ua/articles/1239779404>

4. *Лутковська «відкрила очі»* Гройсману на порушення у тюрмах та колоніях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://humanrights.org.ua/material/lutkovska_vidkrila_ochi_grojsmanu_na_porushennja_u_tjurnah_ta_kolonijah

5. *Звернення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та УГСПЛ щодо надання повноважень з розслідування Державній кримінально-виконавчій службі України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.om-budsman.gov.ua>

Кирилюк В. А., Стеблинська О. С. Імплементація міжнародних стандартів щодо забезпечення прав засуджених у діяльності органів та установ виконання покарань

У статті розглядаються міжнародні стандарти забезпечення прав засуджених як складова діяльності органів та установ виконання покарань, а також окремі аспекти удосконалення такої діяльності. Зазначається, що стан дотримання прав людини в місцях позбавлення волі є одним із критеріїв, за яким світова спільнота оцінює рівень розвитку демократії у державі.

У результаті міжнародного співробітництва у сфері забезпечення прав людини в системі виконання покарань розробляються і приймаються положення, які в сучасній пенітенціарній теорії іменуються міжнародними стандартами поведінки із засудженими. Міжнародні норми багато уваги приділяють організації побуту засуджених, визначаючи ті мінімальні потреби, які повинна забезпечувати держава при триманні засуджених в умовах ізоляції. Аналізуючи міжнародно-правові норми, можна зробити висновок, що процес забезпечення фізичної ізоляції має ґрунтуватися на таких принципах: небажаність одиночного утримання засудженого, а також забезпечення роздільного тримання різних категорій засуджених.

Ключові слова: права людини, місця несвободи, забезпечення прав і свобод, органи та установи виконання покарань.

Кирилюк В. А., Стеблинская О. С. Имплементация международных стандартов по обеспечению прав осужденных в деятельности органов и учреждений исполнения наказаний

В статье рассматриваются международные стандарты обеспечения прав осужденных как составляющая деятельности органов и учреждений исполнения наказаний, а также отдельные аспекты совершенствования такой деятельности.

Отмечается, что состояние соблюдения прав человека в местах лишения свободы является одним из критериев, по которым мировое сообщество оценивает уровень развития демократии в государстве.

В результате международного сотрудничества в сфере обеспечения прав человека в системе исполнения наказаний разрабатываются и принимаются положения, которые в современной пенитенциарной теории именуется международными стандартами обращения с осужденными. Международные нормы много внимания уделяют организации быта осужденных, определяя те минимальные потребности, которые должно обеспечивать государство при содержании осужденных в условиях изоляции. Анализируя международно-правовые нормы, можно сделать вывод, что процесс обеспечения физической изоляции должен основываться на следующих принципах: нежелательности одиночного содержания осужденного, а также обеспечения раздельного содержания различных категорий осужденных.

Ключевые слова: права человека, места несвободы, обеспечения прав и свобод, органы и учреждения исполнения наказаний.

Kyryliuk V., Steblynska O. Implementation of international standards for ensuring the rights of convicts in the activities of organs of the institutions of execution of sentences

The article deals with the international standards of the rights of convicted as part of the activities and penal institutions, and improving some aspects of such activities. It is noted that the human rights situation in prisons is one of the criteria by which the international community assesses the level of democracy in the country.

As a result of international cooperation in the field of human rights in the penal system developed and adopted provisions in modern penal theory called international standards of treatment of prisoners. International standards organization much attention to welfare of prisoners, determining those minimum requirements, which must provide the state with prisoners in isolation. Analyzing international law, we can conclude that the process of providing physical isolation is based on the following principles: a single undesirability of prisoners and providing separate detention of various categories of prisoners.

Key words: human rights, the place of detention, rights and freedoms, enforcement and penal institutions.

УДК 347.77

*Олена Олександрівна Костенко,
викладач кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин
Національного авіаційного університету*

**РОЛЬ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ІНФОРМАЦІЮ
У ФУНКЦІОНУВАННІ ТА РОЗВИТКУ
ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

«Демократія – це не глядацький спорт!» – нині важко не погодитися із цією тезою [1]. Однак, незважаючи на очевидну істинність цієї фрази, все ж таки іноді суспільство опиняється у ролі спостерігача, який дивиться на драматичні перипетії демократії і не може нічого змінити. У чому саме полягає цей драматизм? Тут ідеться про сукупність прийнятих (або ж, навпаки, не прийнятих) рішень державних органів та посадових осіб, з доцільністю яких не погоджується більшість людей, і які, відповідно, не призводять до соціального прогресу (або ж навіть завдають шкоди). Таку ситуацію можна помітити в різних країнах світу, але Україна у цьому яскравий приклад – за ігнорування громадської думки та небажання посадовців досягти консенсусу було заплачено велику ціну – людськими життями під час Революції Гідності.

Внаслідок еволюції сучасного суспільства та певних історичних подій одними з найбільш трендових тем у політичній філософії та конституційному праві на сьогодні є проблеми громадянського суспільства та good governance (наразі точного еквіваленту в українській мові немає, але це словосполучення можна перекласти як «ефективне управління» чи «хороше урядування» [2; 3]). І причини цього зрозумілі – належне функціонування всіх інститутів громадянського суспільства є однією з найважливіших гарантій верховенства права, прав і свобод людини, оскільки емпіричним шляхом – внаслідок аналізу певних історичних подій (поява та розпад Радянського Союзу) було з'ясовано, що патерналізм та етатизм не виправдали себе як ті ідеології, на базі яких можна побудувати добробут у суспільстві. До того ж можна натрапити навіть на такі визначення громадянського суспільства, як «свого роду знак часу або концептуальний код епохи» [4]. Такий своєрідний пафос наголошує на соціальній надважливості цього інституту в сучасному суспільстві.

Зроблено багато спроб, як зарубіжними, так і вітчизняними вченими (філософами, політологами, юристами), дати дефініцію громадянському суспільству. Основні суперечки щодо визначення виникають через застосування концептуально різних підходів до розуміння сутності цього соціального інституту та виокремлення різних його ознак. Серед основних підходів можна назвати такі: громадянське суспільство є всього лише етапом у розвитку суспільства (К. Поппер); воно є особливим соціокультурним простором, де формується система недержавних відносин та підкреслюється відмінність його пріоритетів і пріоритетів держави [5]; основною його ознакою є функція контролю держави, стри-